

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Чжан Цзицзін

«Камерно-вокальні цикли українських композиторів:

генеза явища та виконавські особливості»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»

(галузь знань 02 «Культура і мистецтво»)

науковий керівник —

Дружга Ірина Сергіївна, кандидат мистецтвознавства,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»

галузі знань 02 Культура і мистецтво

Актуальність теми дисертації. Дисертаційне дослідження Чжан Цзицзін присвячене комплексному осмисленню камерно-вокального циклу українських композиторів ХХ — початку ХХІ століття. Тема є безперечно актуальною, оскільки в українському музикознавстві бракує цілісного аналізу цього жанру як художньо-виконавського феномену. Авторка обґрунтовує потребу в системному підході до вивчення явища вокального циклу, що поєднує композиторський задум та його концертне втілення, розглядаючи його як динамічний діалог між композитором, виконавцем та слухачем. Іншими словами, вокальний цикл потребує вивчення не лише як музична композиції, а й як своєрідна інтерпретаційна платформа, де виконавець виступає співтворцем художнього образу.

Слід наголосити, що інтерес до українського камерно-вокального репертуару помітно зріс останнім часом, набуваючи особливого значення в контексті культурного спротиву та переосмислення національної ідентичності в умовах російсько-української війни. Таким чином, вибір теми дисертації зумовлений нагальною потребою наукового осмислення жанру, який є важливою складовою національної музичної культури та актуальним напрямом сучасної виконавської практики.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів, їх достовірності та новизни. Дисертаційна робота містить чітко сформульовані наукові резуль-

тати, які достатньо обґрунтовані теоретично та підтверджені аналізом широкого кола музичних творів. Авторка спирається на ґрунтовну джерельну базу (207 найменувань використаних джерел) та міждисциплінарний методологічний апарат, що підвищує достовірність отриманих висновків. Важливо, що в дослідженні враховано як українські, так і зарубіжні концепції (зокрема, ідеї М. Бахтіна щодо діалогізму, праці О. Самойленко та ін.), що забезпечує теоретичну глибину і об'єктивність аналізу. Усі положення дисертації логічно випливають з проаналізованого матеріалу та є належно аргументованими.

Наукова новизна роботи не викликає сумнівів. Вперше камерно-вокальний цикл розглянуто як відкрита діалогічна система, що функціонує на всіх рівнях музичної організації — від добору поетичного тексту до сценічної реалізації твору. Дисертантка суттєво доповнює наукові уявлення про жанрово-стильову еволюцію українського камерно-вокального циклу: простежено шлях розвитку жанру від романтичних моделей до постмодерних зразків, відкритих до інновацій та експерименту; уведено до наукового обігу нове поняття *виконавського образу циклу*, що відображає внутрішню художню логіку композиції в процесі сценічного втілення авторського задуму; також вперше проведено системне дослідження особливостей виконавської інтерпретації камерно-вокальних циклів у творчості окремих українських композиторів (Б. Лятошинського, Л. Дичко, І. Карабиця, Б. Фільц). Дисертантка уточнила і запровадила ряд аналітичних понять, що конкретизують композиційну специфіку жанру, зокрема: *прихована діалогічність, інтонаційно-виконавські арки, драматургічна бінарність образів, мозаїчність* тощо. Отримані наукові результати є переконливими, оскільки підкріплені детальним аналізом нотного матеріалу та виконавськими інтерпретаціями музичних творів.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності. Зміст дисертації вирізняється повнотою і завершеністю. У вступі чітко окреслено мету і завдання дослідження, його об'єкт, предмет, хронологічні межі, наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи. Здобувачка використовує міждисциплінарний підхід, який по-

єднує музикознавчий аналіз, літературознавчі підходи (аналіз поетичного тексту) та принципи виконавської інтерпретації.

Основна частина дисертації складається з трьох розділів, зміст яких повністю відповідає темі та завданням роботи. Перший розділ носить теоретико-методологічний характер: в ньому проаналізовано специфіку камерно-вокальної творчості крізь призму категорії художнього діалогу та проведено історіографічний огляд еволюції жанру від західноєвропейського романтизму (Ф. Шуберт, Р. Шуман та ін.) до модерністських експериментів XX століття. Авторка визначає камерно-вокальний цикл як цілісну систему, де окремі номери об'єднані єдиною драматургією, і пропонує трирівневий підхід до аналізу інтерпретації (композиторський задум, діалог з поетичним текстом, сценічне втілення).

У другому розділі досліджено становлення українського камерно-вокального циклу протягом XX — початку XXI ст., виявлено дві основні тенденції розвитку жанру — академічну (національно-романтичну, від М. Лисенка) та модерну (авангардну, пов'язану зі школою Б. Лятошинського). Також детально розглянуто творчість різних поколінь українських композиторів: засновників жанру (М. Лисенко, Я. Степовий, С. Людкевич та ін.) та міжвоєнних зразків (доробок Б. Лятошинського, Л. Ревуцького, Ю. Мейтуса, представників діаспори — А. Рудницький, І. Соневицький...) до повоєнного новаторського покоління (В. Сильвестров, Є. Станкович, І. Карабиць та ін.) та постмодерних прикладів komponування цього жанру (І. Гайденко, В. Польова, В. Рунчак, О. Щетинський та ін.). При цьому підкреслено роль поетичного слова як структуро- та смислоутворюючого чинника циклу.

Третій розділ присвячено виконавським інтерпретаціям: на матеріалі творів Б. Лятошинського, І. Карабиця, Л. Дичко, Б. Фільц узагальнено особливості концертного втілення камерно-вокальних циклів. Дисертантка показує, що виконавське прочитання циклу є багаторівневим діалогічним процесом, в якому композиторський текст і його сценічна реалізація утворюють єдиний художній процес. Окреслено поняття *виконавський художній образ* як

результат взаємодії композиторського задуму та інтерпретації виконавців, що визначає драматургію циклу і рівень комунікації зі слухачем.

Висновки до кожного розділу та загальні висновки відображають виконання поставлених завдань: у них комплексно висвітлено феномен українського камерно-вокального циклу, детально обґрунтовано діалогічну природу жанру як ідейну концепцію і структурний принцип, що об'єднує композитора і виконавця у спільному творчому процесі.

Наголосимо, що пропонована праця містить результати власних досліджень, а використання ідей і текстів інших авторів супроводжується посиланнями на джерела. У тексті добросовісно дотримано принципів академічної доброчесності: наявні посилання на наукові праці, коректно оформлено цитати, положення і висновки обґрунтовано з опорою на проаналізований матеріал. Будь-яких фактів запозичення без посилань чи інших порушень етичних норм у роботі не виявлено.

Мова та стиль викладення результатів. Мова і стиль дисертації відповідають вимогам офіційно-наукового стилю. Текст роботи написаний грамотною українською мовою, вирізняється логічністю і зрозумілістю викладу. Наукова термінологія використовується коректно і в міру потреби пояснюється. Стиль викладення — науковий, стриманий, без відхилень у публіцистику чи художність, що є доречним для кваліфікаційної наукової праці. Поряд з тим, текст не виглядає перевантаженим: авторка послідовно і чітко формулює думки, уникаючи необґрунтованих узагальнень. Незважаючи на складність тематики, матеріал подано доступно для фахового читача. У роботі відсутні стилістичні або орфографічні помилки, що свідчить про належну мовну культуру здобувачки.

Оцінка структури дисертації. Структура роботи є логічною і добре продуманою. Дисертація містить вступ, три основні розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел, а також анотації українською та англійською мовами і список публікацій здобувача. Загальний обсяг роботи становить 304 сторінки, з них основного тексту — 250

сторінок, що відповідає встановленим вимогам до обсягу дисертаційних досліджень. Список літератури включає 207 найменувань, що свідчить про масштаб опрацьованих джерел.

Кожен із розділів дисертації має чітку назву і внутрішню структуру (підрозділи), що відображає послідовне вирішення поставлених завдань. Розділ 1 теоретико-методологічний, закладає концептуальні основи (діалогічність жанру, історіографічний огляд, методи аналізу). Розділ 2 присвячений історичній генезі жанру та жанрово-стильовим процесам в українській камерно-вокальній музиці XX століття, структурований за хронологічно-стильовим принципом. Розділ 3 зорієнтований на виконавські аспекти та аналіз конкретних творів, демонструючи практичне застосування теоретичних положень. Такий перехід від теорії через історію жанру до виконавської практики є виправданим і забезпечує цілісність дослідження.

Важливо, що у вступі окреслено зв'язок розділів із завданнями: кожне із сформульованих завдань знайшло відображення у змісті відповідного розділу, а висновки узагальнюють результати їх виконання. Структура дисертації в цілому відповідає логіці досліджуваної проблеми і дозволяє повно розкрити тему.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи. Основні наукові результати дисертації Чжан Цзицзін належним чином апробовані та оприлюднені. Здобувачкою підготовлено 3 публікації у фахових наукових виданнях України за спеціальністю 025 — музичне мистецтво. Тематика статей відображає ключові положення дисертації: зокрема, опубліковано два дослідження, присвячені камерно-вокальній творчості Богдани Фільц (аналіз художнього задуму та виконавського втілення її солоспівів) та статтю щодо жанрово-стильових трансформацій і виконавських особливостей явища вокального циклу у творчості Бориса Лятошинського 1920-х років. Усі публікації вийшли в рецензованих фахових збірниках. Крім того, результати дисертаційної роботи пройшли апробацію на наукових заходах. Здобувачка брала участь у засіданнях кафедри історії української музики та музичної фольклористики

НМАУ ім. П. І. Чайковського, а також виступила із доповідями на міжнародних та всеукраїнських конференціях (загалом 7 конференцій). Серед них — міжнародні наукові форуми, присвячені методології мистецтвознавства, історико-культурним аспектам музики, а також всеукраїнські конференції з проблем музичної творчості та виконавства. Отже, дисертанткою повністю виконано вимоги щодо публікації та апробації наукових результатів.

Недоліки, зауваження, дискусійні питання до дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Чжан Цзицзін є глибоким науковим дослідженням, а висловлені зауваження мають переважно характер побажань або уточнень і не применшують загальної наукової цінності роботи. Тим не менш, у ході ознайомлення виникли деякі дискусійні моменти:

Авторка вводить ряд нових понять (як-от *мозаїчність циклу, прихована діалогічність, інтонаційні арки*). Хотілося б отримати більш розгорнуті пояснення щодо практичного застосування цих термінів. Наприклад, «мозаїчність» як варіативний спосіб komponування циклу декларується як відкрита структура з тематичною поліваріантністю. Було б корисно навести конкретні приклади українських вокальних циклів, де проявляється така мозаїчність, аби краще унаочнити це явище.

У дослідженні заявлено хронологічні рамки до початку ХХІ століття, однак основна увага зосереджена на циклах ХХ століття. В роботі менше висвітлено найновіші тенденції ХХІ століття та творчість сучасних композиторів незалежної України (після 2000-х років). Можливо, варто було б приділити окрему увагу вокальним циклам зовсім недавнього часу, щоб простежити, як заявлені жанрово-стильові моделі трансформуються в добу новітніх викликів. Втім, це швидше перспектива для подальших досліджень, ніж недолік, оскільки дисертантка заклала міцний фундамент для такого аналізу в майбутньому.

У третьому розділі детально розглядаються виконавські особливості циклів лише чотирьох композиторів (Б. Лятошинський, І. Карабиць, Л. Дичко, Б. Фільц). Ці автори репрезентують ключові тенденції, проте в україн-

ській камерно-вокальній музиці є й інші визначні цикли, варті аналізу — наприклад, вокальні цикли В. Сильвестрова, М. Скорика чи О. Козаренка. Розуміючи обмеженість обсягу дисертації, зазначимо, що включення до розгляду ще кількох знакових творів могло б розширити емпіричну базу дослідження. Це зауваження не є критичним, проте вказує на можливість продовження розвідки у майбутніх працях, зокрема щодо широкого кола сучасних композиторів.

Наголосимо, що наведені зауваження мають дискусійний характер і не знижують загальної якості виконаної роботи. Вони можуть бути враховані здобувачкою у подальшій науковій діяльності. Загалом, дисертація справляє позитивне враження як завершена наукова праця, а висновки авторки є переконливими і добре обґрунтованими.

У процесі рецензування виникли наступні запитання до здобувачки, сформульовані з метою уточнення окремих положень дисертаційного дослідження та глибшого розкриття його науково-практичної проблематики:

1. У межах Вашого дослідження порушено тему взаємодії між вокалістом і піаністом як одного з визначальних чинників виконавського втілення камерно-вокального циклу. Як саме ансамблева співпраця цих виконавців формує цілісність художнього образу циклу? Просимо конкретизувати цю взаємодію на прикладі інтерпретації циклів Лесі Дичко та Івана Карабиця, написаних на поетичні тексти Павла Тичини.

2. Які виконавські особливості камерно-вокальних циклів українських композиторів вдалося виявити у ході дисертаційного дослідження, і яку роль у їхній інтерпретації відіграє принцип художнього діалогу як концептуальна основа виконавського прочитання жанру?

Висновок про дисертаційну роботу. Дисертація Чжан Цзицзін «Камерно-вокальні цикли українських композиторів: генеза явища та виконавські особливості» є самостійним, завершеним дослідженням, яке вирізняється актуальністю, науковою новизною та практичною значущістю. У роботі вирішено поставлені завдання, отримано нові результати, що роблять вагомий

внесок у розвиток музикознавства та виконавської педагогіки. Дисертантом продемонстровано високий рівень обізнаності з темою, уміння оперувати сучасними методологічними підходами і робити обґрунтовані висновки. Наукові положення аргументовані, висновки – логічні та переконливі, а зміст дисертації повністю відповідає обраній темі та спеціальності.

Наукова праця Чжан Цзицзін «Камерно-вокальні цикли українських композиторів: генеза явища та виконавські особливості» відповідає всім вимогам, що висувуються до кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії. Зміст, структура, оформлення та апробація роботи відповідають чинним нормативам (спеціальність 025 «Музичне мистецтво»). Вважаю, що авторка дисертації заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальність 025 «Музичне мистецтво».

Рецензент:

кандидат мистецтвознавства,
доцент, професор кафедри
історії української музики
та музичної фольклористики
НМАУ ім. П. І. Чайковського

Ольга ПУТЯТИЦЬКА